

**БУКОВИНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ.
ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ
(К 70-ЛЕТИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА БУКОВИНЕ)**

Т.Н. Бойчук, В.И. Белоус

Резюме. На основе архивных документов, исторических публикаций, музейных материалов и предметов, мемуарных изданий, исследована и изложена история открытия, основные этапы развития и деятельности Буковинского государственного медицинского университета – высшего учебного заведения IV уровня аккредитации.

Ключевые слова: открытие, высшее медицинское учебное заведение, институт, академия, Буковинский медицинский университет, деятельность, достижения.

**BUKOVINIAN STATE MEDICAL UNIVERSITY. STAGES OF THE ORGANIZATION
AND DEVELOPMENT (COMMEMORATING THE 70-TH ANNIVERSARY
SINCE THE BEGINNING OF ITS ACTIVITY IN BUCOVYNA)**

T.M. Boichuk, V.I. Bilous

Abstract. On the basis of archival documents, historical publications, museum materials and objects, memoirs publications, the history of the discovery, the principal stages of the development and activity of Bukovinian State Medical University – a higher educational establishment of the IV-th level of accreditation is expounded.

Key words: foundation, higher medical educational establishment, institute, academy, Bukovinian State Medical University, achievements.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Рецензент – проф. В.І. Чебан

Buk. Med. Herald. – 2013. – Vol. 17, № 2 (66). – P. 220-230

Надійшла до редакції 08.04.2013 року

© Т.М. Бойчук, В.І. Білоус, 2013

УДК 611:069.015(477.85)

Т.В. Хмара, Б.Г. Макар

**АНАТОМІЧНИЙ МУЗЕЙ ЯК ОДНА З РОЗГАДОК
ТАЄМНИЦІ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА**

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Резюме. У статті висвітлено історію розвитку анатомічного музею кафедри анатомії людини імені М.Г. Туркевича Буковинського державного медичного університету від часу створення до наших днів. Показано, що розвиток анатомічного музею нерозривно пов'язаний із становленням матеріально-технічної бази кафедри анатомії людини та ростом наукового потенціалу

штату кафедри. Доведено значення анатомічного музею в підготовці майбутніх професійних лікарів і науковців, вихованих на кращих традиціях і прикладах історії кафедри анатомії людини імені М.Г. Туркевича, а також науково-дослідницьких і навчально-методичних здобутках її співробітників.

Ключові слова: анатомія, музей, людина.

Nic locus est, ubi mors gaudet succurrere vitae
(Ось місце, де смерть охоче допомагає життю)

Анатомія людини – це перша наука в медичному вищому навчальному закладі, яка відкриває завісу майбутньої лікарської діяльності і закладає основи спеціальних знань. Без глибокого оволодіння значним анатомічним матеріалом, розуміння теорії будови і розвитку організму людини не може обійтися лікар будь-якої спеціальності. Кафедра анатомії людини імені М.Г. Туркевича Буковинського державного медичного університету має свою довгу і багатогранну історію, яка нерозривно пов'язана з історією розвитку вищого на-

вчального закладу – Чернівецького державного медичного інституту[1-3]. У грудні 1944 року Наркомздорів'я України направив доцента Ксенію Дмитрівну Філатову на Буковину для організації кафедри анатомії людини. З 3 липня 1945 року, згідно з наказом № 2081/ К Всесоюзного комітету у справах вищої школи при РНК СРСР, виконувачем обов'язки завідувача кафедри анатомії людини була призначена К.Д. Філатова, яка керувала кафедрою по 1953 рік. Слід зазначити, що досить тривалий час у кафедри анатомії лю-

© Т.В. Хмара, Б.Г. Макар, 2013

дини не було постійного розташування. У 1945 році вона тимчасово була розташована в навчальному корпусі по вул. Масарика, 2 (нині вул. Богомольця, 2), де їй виділили ліве крило другого поверху з окремим входом. Наприкінці жовтня 1945 року кафедрі анатомії людини було виділено двоповерхове приміщення по вул. Ризькій, 3. Протягом перших десяти років здійснювалася велика організаційна робота зі створення кафедри та її матеріально-технічного забезпечення була розпочата науково-дослідна робота. З осені 1946 року по весну 1947 року відбувалося інтенсивне формування анатомічного музею кафедри, який складався з п'яти відділів: 1) відділ остеології був представлений двома великими вітринами і окремими кістковими препаратами, фіксованими до дощечки (12), скелетами (2), кістками черепа (60); 2) відділ синдесмології був представлений 15 препаратами у двох скляних вітринах; 3) відділ міології – одним м'язовим трупом і 15 окремими препаратами груп м'язів і 18 таблицями; 4) відділ ангіоневрології перебував на етапі формування і був представлений всього лише двома судинними трупами, вісьмома муляжами і 18 таблицями; 5) відділ спланхнології також був на стадії створення. У цей період одним із головних завдань співробітників кафедри анатомії людини було поповнення музею новими навчальними та науковими препаратами. За короткий період часу викладачі кафедри та студенти анатомічного гуртка виготовили 36 нових препаратів з таких розділів анатомії, як артросиндесмологія і міологія. Офіційно анатомічний музей на кафедрі анатомії людини був відкритий 28 квітня 1949 року. Відкриттю музею передувала 4-річна робота з його створення. У 1949-му році музей додатково був оснащений 10 вітринами з 50 анатомічними препаратами, одна частина яких була придбана, а інша виготовлена силами співробітників кафедри, а також у цей період почалися роботи зі створення ембріологічного відділу музею.

У наступні роки завідувачами кафедри анатомії людини були: Мартиросян Арагат Мкртичович (1953-1956 рр.), Туркевич Микола Гервасійович (1956-1970 рр.), Малишевська Вікторія Антонівна (1970-1986 рр., 2000-2001 рр.), Круцяк Володимир Миколайович (1986-2000 рр.). Слід зазначити, що саме М.Г. Туркевич створив першу на Буковині школу анатомів-ембріологів. У 1967 році вийшла усвіт унікальна монографія М.Г. Туркевича "Реконструкція мікроскопічних об'єктів за гістологічними зрізами", в якій автор систематизував усі відомі методи реконструкції, вніс необхідні корекції і описав ряд нових способів. Ця монографія відразу стала настільною книгою для науковців при проведенні морфологічних досліджень. У 1988 році, після об'єднання кафедри анатомії людини з кафедрою топографічної анатомії та оперативної хірургії, музей значно поповнився експонатами і вологими музейними препаратами, переважно заводського виготовлення. Експозиційна частина препа-

ратів була згрупована відповідно до досліджуваних розділів анатомії людини. У 1994 році відбувся поділ кафедри на дві окремі одиниці: кафедру анатомії людини, кафедру топографічної анатомії та оперативної хірургії. Невід'ємною функціональною частиною кафедри анатомії людини став морфологічний музей.

Хочеться підкреслити, що у 80-90-ті роки минулого сторіччя музей кафедри поповнювався новими оригінальними, а деколи й унікальними анатомічними препаратами, виготовленими стараннями блискучої плеяди вчених Буковинської анатомічної школи: М.М. Козубом, В.А. Малишевською, В.І. Проняєвим, В.М. Круцяком, Ф.Д. Марчуком, Б.Г. Макаром, Ю.Т. Ахтемійчуком, Т.В. Хмарою та іншими співробітниками кафедри, а також активними студентами-гуртківцями. Слід зазначити, що в цей період трупного матеріалу на кафедрі не бракувало: незатребувані трупи за запитом інституту передавалися для наукових і навчальних цілей, пізніше це виявилось негуманним і класифікувалося як порушення прав людини. Було навіть рішення, що дозволяло використовувати лише тіла, які були за заповітом передані для наукових потреб. На щастя, це положення проіснувало не довго, і зараз закон дозволяє кафедрі використовувати для освітнього процесу незатребувані тіла, хоча для цього і треба пройти досить складну юридичну процедуру.

З 2001 року кафедру анатомії людини очолював Макар Богдан Григорович, учень відомого анатома, професора В.А. Малишевської. Професор Макар Б.Г. надає велику увагу вдосконаленню навчально-методичного та наукового процесу, збагаченню анатомічного музею новими препаратами та експонатами. З 1998 року завідувачем анатомічного музею кафедри була призначена Хмара Тетяна Володимирівна. З цього часу безперервно йде копітка робота з реставрації наявних, створенню і пошуку нових музейних анатомічних експонатів. Експонати анатомічного музею: скелети людського тіла і скелети представників нижчих класів, окремі фрагменти кісток скелета, види з'єднань кісток, препарати груп м'язів, внутрішні органи, препарати головного і спинного мозку, серця, препарати щодо кровопостачання і іннервації окремих частин тіла, пластичні реконструкції. Макети, муляжі, моделі, що демонструють будову органів і структур людського організму, були зосереджені в трьох музейних залах: «Апарат руху», «Спланхнологія» і «Ангіоневрологія» (рис. 1-4). Загальна кількість препаратів, які розташовані у 23 шафах зали «Ангіоневрологія» анатомічного музею кафедри, наступна: 219 банок із вологими анатомічними препаратами, 165 муляжів, 38 препаратів, фіксованих до дощечок. У музейній залі «Спланхнологія» у 20 шафах розташовані – 127 банок із вологими препаратами, 29 муляжів, 162 пластичні реконструкції. У 22 шафах зали «Апарат руху» анатомічного музею знаходяться шість скелетів, 28 банок із вологими препаратами

ми, один муміфікований препарат трупа, вісім муміфікованих препаратів нижньої кінцівки, один муміфікований препарат голови, 25 муляжів, 35 кісткових препаратів, фіксованих до дощочок, дев'ять планшетів гомології розвитку кісток, 19 черепів у філогенетичному розвитку, 65 окремих кісткових препаратів скелета. У 2010 році було змінено назву кафедри на кафедру анатомії людини ім. М.Г. Туркевича (наказ № 01-о від 18.05.2010 р.).

Навряд чи знайдеться кращий тест на професійну придатність, ніж зали або кімнати анатомічного музею. Адже це не тільки форма одягу медика (білий халат і шапочка), – це спосіб життя. Якщо ти не можеш бачити мертве людське тіло чи органомокомплекс, розрізи, розпили окремих частин тіла, то виникають логічні запитання: «Ти дійсно хочеш бути лікарем?», «Тоді навіщо тобі все це?». Анатомічний музей – спеціальний, його зали для посвячених. Хочеться відзначити, що не відразу всі студенти-медики I курсу готові прийняти всі особливості своєї майбутньої професії. У підготовці студентів-першокурсників викладача-

ми кафедри анатомії людини використовується поетапний рівень навчання з поступовим ускладненням отримуваної інформації. Під час практичних та лекційних занять або самостійної підготовки в позаурочний час зали анатомічного музею поетапно знайомлять студентів з особливостями структурної організації тіла людини, поступово збільшуючи обсяг наданої інформації: кісткова система, артросиндесмологія, міологія, спланхнологія, неврологія, ангиологія тощо. Тільки вивчивши будову скелета, студенти отримують доступ до трупного матеріалу. Слід підкреслити, що не завжди робота з біологічним матеріалом дається студентам легко, для цього необхідна певна психологічна підготовка.

В анатомічному музеї кафедри анатомії людини імені М.Г. Туркевича відбуваються практичні заняття зі студентами груп, здійснюються проміжні та заключний модульні контролю з дисципліни, а також науково-дослідна робота. У кімнатах анатомічного музею кафедри студенти мають можливість у позааудиторний час самостійно вивчати особливості будови людського тіла, по-

Рис. 1. Велика зала анатомічного музею

Рис. 2. Музейні препарати внутрішніх органів

Рис. 3. Музейні препарати сечових органів

рівнюючи зображення в атласах і підручниках із реальним розташуванням органів, м'язів, судин і нервів. Анатомічний музей зі своїми численними експонатами, а також поясненням викладача сприяє тому, щоб студенти придбали якомога більше зорових вражень. Важливою місією анатомічного музею можна вважати те, що він дозволяє студентам відновлювати в пам'яті впродовж перших трьох семестрів навчання в медичному університеті всі необхідні відомості. Незаперечним є той факт, що адекватне запам'ятовування анатомічного матеріалу ґрунтується головним чином на зоровому сприйнятті. Чим частіше повторюється враження, тим міцніше картина предмета в пам'яті.

Анатомічний музей на кафедрі – це саме те місце, де зароджується наукова думка. Слід зазначити, що вже одне оточення в анатомічному музеї створює у студентів робочий настрій. Незаперечним є той факт, що з підручників та атласів можна зрозуміти лише загальну структурну організацію будови тіла людини, але вивчити анатомію можна тільки на трупному матеріалі. На сьогоднішній день препарування є невід'ємною складовою частиною навчального і наукового процесів кафедри анатомії людини імені М.Г. Туркевича і несе в собі елементи дослідницької діяльності співробітників кафедри і талановитої студентської молоді. Під час цієї досить тяжкої і кропіткої робо-

ти студент не тільки міцно засвоює нормальну анатомію, але також виявляє індивідуальні вікові та варіантні морфологічні особливості будови органів і структур тіла. Таким чином, анатомічне препарування привчає студента з його перших кроків на медичних теренах до самостійного мислення, яке так необхідно при індивідуальному підході до хворої людини в клініці. Найпоказовіші, прекрасно відпрепаровані студентами анатомічні препарати зберігаються в музеї кафедри.

Складнощі з придбанням трупного матеріалу, що виникли за останні роки, провокують значне зниження рівня анатомічних знань у молодих викладачів анатомії, а також і студентів, що, у свою чергу негативно відбивається на загальному рівні підготовки фахівця-медика. Безумовно, що в завідувача та співробітників кафедри є певні творчі задуми щодо створення нових розділів анатомічного музею, наприклад, «Уроджені аномалії розвитку», а також завдання зі створення унікальної колекції ембріонів і плодів людини, закупівлі та поповненні фонду музею новими препаратами і муляжами, виконання ремонтних робіт у трьох кімнатах анатомічного музею. У даний час першочерговими завданнями є: 1) створення спеціалізованої лабораторії для виготовлення та укладання в спеціальний посуд музейних препаратів; 2) розробка та впровадження технології виготовлення спеціального музейного посуду (банок) з оргскла, індивідуально під конкретний препарат з урахуванням його розмірів і форми; 3) використання синтетичних матеріалів для монтажу препаратів у цих банках.

Анатомічний музей кафедри анатомії людини імені М.Г. Туркевича має свою історичну цінність, оскільки більшу частину препаратів, яка була виготовлена ще в минулому столітті, вдалося зберегти до сьогоднішнього моменту. Це не щось, що входить у модне поняття «імідж», а культура, джерело знань, демонстрація нововведень у науковому та навчальному процесах. Це все те, що становить гордість нашого Буковинського державного медичного університету. Функція анатомічного музею вийшла за рамки навчального музею, він користується успіхом у всіх відвідувачів. Ось уже 64 роки анатомічний музей веде активну виховну, профорієнтаційну і просвітницьку роботу не тільки для нашого студентства, але й для молоді міста (рис. 5). Щорічно музей відвідують учні шкіл нашого міста й області, а також інші області України, студенти медичних коледжів. Серед тих, хто відвідав наш музей, гості з ближнього і далекого зарубіжжя, наприклад, помічники послів Індії, Австрії, Польщі. Відгуки про музей, про спрямованість його роботи – позитивні. Необхідно підкреслити, що не слід змішувати професійний інтерес медика і цікавість обивателя. Звичайним людям анатомічні знання не потрібні або не настільки важливі. Щоб анатомічний музей допоміг вам закріпити знання про будову тіла людини, їх треба мати.

Музей кафедри естетично оформлений так, що незважаючи на зміну часу і певних засад, сю-

Рис. 4. Проф. Хмара Т.В. під час виготовлення музейного препарату

Рис. 5. Завкафедри, проф. Макар Б.Г. проводить екскурсію в залах анатомічного музею

ди хочеться приходити. Разом з тим нам хотілося б, щоб анатомічний музей кафедри осучаснювався, зберігаючи ауру часів Леонардо да Вінчі і Андрія Везалія, і ми частіше згадували б вислів древніх, що налаштовує всіх, хто буває тут, на співчуття і шанобливість. Головне пам'ятати одне, що анатомічний музей – це не розвага, це пізнання. Напевно, тому вхід до нього доступний не кожному.

Література

1. Лютик М.Д. Кафедра анатомії людини Буковинського державного медичного університету: Історичний нарис / М.Д. Лютик, В.П. Пішак, С.М. Луканьова. – Чернівці: Букрек, 2009. – 212 с.
2. Історія кафедри анатомії людини БДМА / Б.Г. Макар, М.М. Козуб, В.В. Кривецький [та ін.] // Клін. анат. та операт. хірургія. – 2003. – Т. 2, № 4. – С. 72-75.
3. Пішак В.П. Професори Буковинського державного медичного університету (1944-2009) / В.П. Пішак, Ю.Т. Ахтемічук, О.І. Івашук. – Чернівці, 2009. – 174 с.

АНАТОМИЧЕСКИЙ МУЗЕЙ КАК ОДНА ИЗ РАЗГАДОК ТАЙНЫ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ТЕЛА

Т.В. Хмара, Б.Г. Макар

Резюме. В статье освещена история развития анатомического музея кафедры анатомии человека имени Н.Г. Туркевича Буковинского государственного медицинского университета от момента создания до наших дней. Показано, что развитие анатомического музея неразрывно связано со становлением материально-технической базы кафедры анатомии человека и ростом научного потенциала штата кафедры. Доказано значение анатомического музея в подготовке будущих профессиональных врачей и ученых, воспитанных на лучших традициях и примерах

истории кафедры анатомии человека имени Н.Г. Туркевича, а также научно-исследовательских и учебно-методических достижениях её сотрудников.

Ключевые слова: анатомия, музей, человек.

ANATOMICAL MUSEUM AS ONE OF THE CLUES OF THE MYSTERY OF THE HUMAN BODY

T.V. Khmara, B.H. Makar

Abstract. The paper deals with the history of the development of the anatomical museum of the Department of Human Anatomy named after M.H. Turkevych of Bukovinian State Medical University since the time of the foundation to our days. It has been shown that the development of the anatomical museum is inseparably connected with the organization of the material-technical base of the Department of Human Anatomy and the growth of the scientific potential of the Department staff. The value of the anatomical museum has been corroborated in training future professional doctors and researchers brought up on the best traditions and examples of the history of the Department of Human Anatomy named after M.H. Turkevych and scientific-methodological achievements of its scientific associates.

Key words: anatomy, museum, human.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Рецензент – д. мед. н. О.М. Слободян

Buk. Med. Herald. – 2013. – Vol. 17, № 2 (66). – P. 230-235

Надійшла до редакції 25.03.2013 року